

Opgeruimd staat netjes

Het opbergen van textiel: liggend en opgerold

1. Zorg dat de labels van objecten in het depot duidelijk zichtbaar zijn.

Inleiding

Textiele objecten behoren tot de meest kwetsbare van alle kunst- en cultuurvoorwerpen. Ze zijn gevoelig voor licht, temperatuurschommelingen, vocht en vuil. Insecten en schimmels kunnen gemakkelijk onherstelbare schade aanrichten, maar ook het onzorgvuldig en ondeskundig hanteren vormt een grote risicofactor bij het omgaan met cultuurhistorisch waardevol textiel.

Omdat vaak maar een klein gedeelte van een textielcollectie tentoongesteld wordt, zal het meeste textiel zich in het depot bevinden. Een goed behoud begint daarom bij een goede opslag.

Textiel kan globaal op vier manieren worden opgeborgen:

- liggend (vooral kleine, vlakke voorwerpen zoals merklappen)
- opgerold (vloertapijten, wandtapijten, vlaggen)
- hangend (vaandels, kostuums, wandtapijten, ingelijst textiel)
- staand, al dan niet met ondersteuning (hoeden, paraplu's)

De keuze voor de meest geschikte opbergmethode hangt af van verschillende factoren zoals de vorm van het object (driedimensionaal of vlak), de staat waarin het object verkeert of de beschikbare bergruimte.

Dit info-blad is een handleiding voor de eerste twee opbergmogelijkheden: liggend en opgerold.

Deze methodes zijn specifiek bedoeld voor tweedimensionale, vlakke textiel.

De omgeving

In dit infoblad wordt niet uitgebreid ingegaan op omgevingsfactoren die het behoud van kwetsbaar textiel waarborgen, zie daarvoor relevante informatie van het ICN die vermeldt staat in de literatuurlijst. Een algemene opmerking is hier echter wel op zijn plaats:

Voor het duurzaam bewaren van textiel dient er een stabiel klimaat te heersen met waarden tussen de 48 en 55% luchtvochtigheid (RH) en een constante temperatuur (15-18°C, met een maximale schommeling van 3%). Pieken en dalen in de luchtvochtigheid en temperatuur moeten vermeden worden. Stel het textiel zo min mogelijk bloot aan licht.

Vorbereiding

Een goede planning is een belangrijke stap in het verantwoord opbergen van textiel. Begin de voorbereiding voor het inrichten van een textieldepot met een inventarisatie van de collectie: om wat voor textiel gaat het, hoeveel objecten betreft het, wat zijn de afmetingen, wat is de conditie?

- Textiel kan het beste zo schoon mogelijk worden opgeborgen. Vuil is een goede voedingsbodem voor schimmels en insecten.
- Controleer de objecten op schimmel en insecten. Verwijder aangetaste voorwerpen, en behandel ze buiten de opslagruimte (zie de ICN publicatie *Pluis in huis*, en Boersma e.a.: *Op de keper beschouwd*, hfst. 5). Verwijder alle oude insectenresten, zodat er later geen twijfel kan bestaan of er sprake van een oude dan wel een nieuwe aantasting is.
- Sorteert de objecten op soort materiaal. Leg zoveel mogelijk vergelijkbare soorten materiaal bij elkaar, dat vergemakkelijkt later de controle op schimmel en insecten.
- Sorteert objecten naar categorie (vaandels, waaiers, wandtapijten, merklappen).
- Het sorteren van objecten naar formaat kan handig zijn voor een uniforme wijze van opbergen (denk daarbij aan een uniforme maat voor kast en plank). Soms is dat onwenselijk omdat onderdelen die tot een set behoren (bijvoorbeeld kazuifel, stola, kelkvelum) dan van elkaar gescheiden raken.
- Verwijder spelden, paperclips e.d. om roestvlekken te voorkomen. Wikkel mogelijk roestende onderdelen in bijvoorbeeld zuurvrij vloeipapier, of maak ze los en verpak ze apart in een minigrip zakje.
- Verwijder oud verpakkingsmateriaal (het is vaak niet zuurvrij), maar bewaar het als het informatie over het object bevat. Noteer belangrijke gegevens, zoals identificatienummers, die op het oude materiaal geschreven zijn.
- Label de objecten op een eenvoudig bereikbare plek. Leg het object vervolgens zodanig in doos of lade, of rol het zodanig op dat het label snel zichtbaar is (afbeelding 1). Naast standaard hang-etiketten kunnen labels gemaakt worden van naad-

band, vlieseline of Japans papier. Merk de labels met een watervaste, kleurechte viltstift en zet ze met een paar naaisteken aan het object vast (Zie Boersma e.a.: *Op de keper beschouwd*, hfst. 11).

- Bedenk van te voren welke objecten goed toegankelijk moeten zijn en daarom vooraan of bovenop moeten worden gelegd. Goed beheer kenmerkt zich door het niet onnodig hoeven hanteren van textiel. Kies een duidelijk standplaatsregistratiesysteem (Zie Boersma e.a.: *Op de keper beschouwd*, hfst. 11).

Opbergsystemen

De opbergruimte en -materialen moeten een goede bescherming bieden tegen licht, vervuiling (zowel van stof als van schadelijke gassen) en ongedierte.

De materialen die gebruikt worden om textiel in op te bergen en te verpakken moeten bij voorkeur inert zijn. Inert wil zeggen dat ze geen schadelijke stoffen afgeven en het materiaal mag de natuurlijke veroudering van de objecten niet versnellen.

Materialen voor kasten en stellingen

Opbergmeubelen van inert materiaal, zoals poeder-gecoat metaal, zijn ideaal voor opslag van textiel.

Hout heeft als voordeel dat het gemakkelijk te verwerken is, kasten en stellingen kunnen op de situatie toegemeten gemaakt worden. Ook een voordeel van hout is dat het een natuurlijk dempende werking op veranderende relatieve vochtigheid en temperatuur heeft. Nadeel van houten kasten is echter dat het hout uitzet en krimpt, wat slecht sluitende laden en kastdeuren tot gevolg kan hebben. Het grootste nadeel van hout is echter dat het azijnzuur en formaldehyde af kan geven. Op termijn zullen deze zure gassen verkleuring van het textiel en zelfs aantasting van de textielvezel tot gevolg hebben.

De minst zure houtsoorten, en dus het meest geschikt voor het maken van kasten en stellingen, zijn mahonie, merantie, vuren, berken en grenen. Watervast verlijmd vuren-multiplex is ook geschikt. Andere verlijmde houtsoorten, met of zonder coating, zijn **niet** geschikt voor de opslag van textiel.

Kasten voor opslag van textiel moeten goed sluiten, zodat de inhoud stofvrij blijft. Open stellingen hebben het voordeel dat ze een flexibele indeling mogelijk maken, maar ze bieden geen bescherming tegen vervuiling (afbeelding 2). Maak daarom bij stellingen gebruik van goed sluitende gordijnen die aan een rail hangen of met klittenband bevestigd worden. In geval van een rail, zorg dan dat aan de bovenkant van de kast een overhangende flap of stofkap wordt aangebracht, om te voorkomen dat er tussen rail en gordijn stof in de kast kan vallen.

Grote ladekasten van hout zijn zwaar en hebben vaak de neiging om te verzakken. Indien deuren aanwezig zijn, kan men daar geleiders op aanbrengen die de laden ondersteunen wanneer ze uitgetrokken zijn (afbeelding 3). Ook kan een stok met nokken op de hoogte van de laden ondersteuning bieden (afbeelding 4).

In plaats van laden kan men ook gebruik maken van uitschuifbare planken. Textiel op een plank is makkelijker toegankelijk dan in een la.

De hoogte van een la is afhankelijk van de dikte van het textiel of de hoeveelheid die er in moet worden opgeborgen. Vermijd hoge laden, omdat er vaak teveel textiel op elkaar in wordt gelegd, wat weer problemen oplevert bij de toegankelijkheid. Daarnaast kan het gewicht van gestapeld textiel blijvende schade veroorzaken aan vouwen of kwetsbare objecten.

In een kast kunnen in plaats van planken ook steunen aangebracht worden om kokers met opgerolde textiel op te hangen.

Een koker met textiel moet vrij hangen, om te voorkomen dat het object door zijn eigen gewicht en het gewicht van de rol wordt geplet. In de koker kan een stok gestoken worden, die vervolgens in een uitsparing van de steun in de kast wordt gelegd, of aan een ketting met grote schakels gehangen wordt (afbeelding 5 en 6). Om te voorkomen dat de kokers afrollen kan men in de uiteinden van de kokers een witte afsluitdop (polyethyleen) plaatsen. In de dop is van te voren met een scherp mes een kruisje gesneden, waardoor de stok gestoken is. Gebruik een stok met een vierkante doorsnee die past in een driehoekige uitsparing in de steunen in de kast.

Materialen voor dozen en kokers

Karton heeft, evenals hout, een gunstige dempende werking bij wisselende klimaatomstandigheden. Het is sterk aan te raden karton te gebruiken dat voldoet aan de

2. Een open stelling maakt een flexibele indeling mogelijk, maar biedt weinig bescherming tegen stof.

3. Een ladekast met geleiders in de deuren om de (zware) laden bij het openschuiven te ondersteunen.

4. Grote laden kunnen ondersteund worden door een steun met nokken op de verschillende hoogte van de laden.

kwiteitseisen van het ICN voor dozen en kokers om textiel in op te bergen. Dit is ligninevrij, hoogwaardig karton, voor 100% bestaande uit celstof, met een neutrale zuurgraad (*ICN-Kwaliteitseisen voor archieven, bibliotheken en musea*, kwaliteitseis 10, 11, 14 en 16, deze zijn beschikbaar via de website van het ICN).

Er is een aantal standaardmaten zuurvrij kartonnen dozen op de markt. Men kan ook dozen op maat maken van platen zuurvrij karton of inert, lichtgewicht, synthetisch plaatmateriaal. Het verdient de voorkeur verbindingen van de dozen met naald en draad of katoenen band te maken.

In plaats van kartonnen kokers kan men ook gebruik maken van grijze PE-buizen (polyethyleen) die men bij bouwmarkten kan kopen. Reinig de buizen grondig voor gebruik met een vochtige doek en zonodig met water en neutrale zeep. Wikkel altijd eerst een laag gewassen katoen, Melinex[®] of zuurvrij vloeipapier om de buis, voordat het object eromheen gerold wordt. Voor het omkleden van kokers kan men ook gebruik maken van rondgebreid katoen (ook wel 'buiskatoen' genoemd), dat te koop is als verbandmiddel.

Bekleed kartonnen kokers en dozen die niet voldoen aan de kwaliteitseisen van het ICN altijd eerst met een isolerende laag van bijvoorbeeld Melinex[®] en vervolgens met een laag gewassen katoenen weefsel zoals kaasdoek, of met zuurvrij vloeipapier. Het is overigens in alle gevallen aan te raden laden, dozen en kokers met katoen te bekleden, alvorens er waardevol textiel op of in te leggen, of er omheen te rollen. Het katoen zorgt voor een extra laag bufferend materiaal (zowel bij verzuring als bij vochtwisselingen). Bovendien kan de inhoud van een doos gemakkelijk aan het katoenen weefsel uit de doos getild worden.

Vlak opbergen van textiel

Algemeen

De meeste voorwerpen van textiel kunnen het best liggend bewaard worden. Het hele object wordt daarbij gesteund en hoeft het eigen gewicht niet te dragen. Een nadeel is dat liggende opslag vaak veel ruimte vergt.

Stapel zo min mogelijk textiel op elkaar, om te voorkomen dat de onderste objecten beschadigd raken, maar ook om de toegankelijkheid van de collectie te bewaren. Dit is in het bijzonder van belang bij het controleren van de collectie op schimmel en insecten. Als het niet vermeden kan worden, plaats dan altijd de zwaardere stukken onderop en plaats tussen aparte stukken een afdekdoek van gewassen katoen of zuurvrij zijdevloeipapier.

Bescherm reliëfborduwerk of andere verhogingen in het voorwerp met een extra stuk zuurvrij vloeipapier.

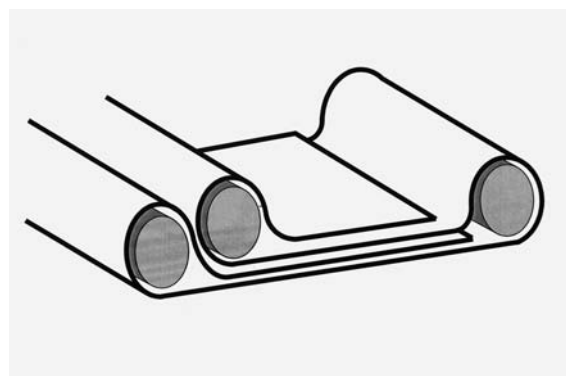
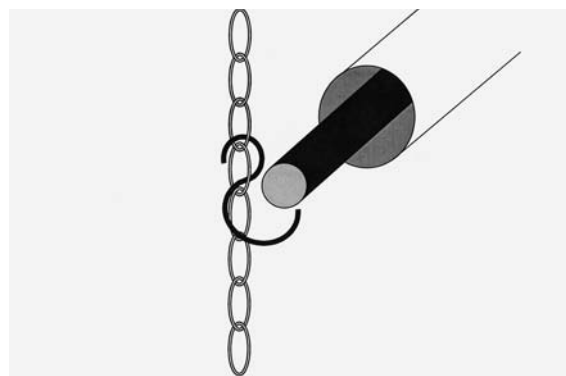
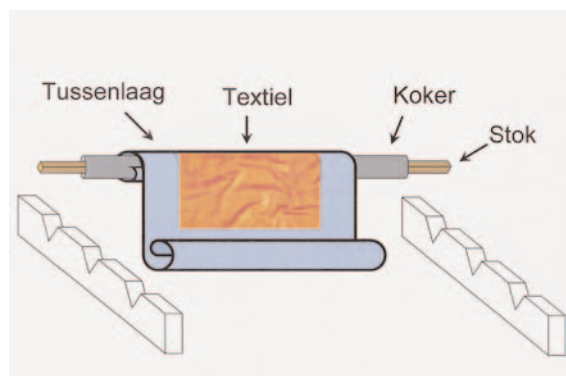
Leg poolweefsels, zoals fluweel, niet onderop, om te voorkomen dat de pool wordt geplet.

Leg textiel nooit zonder scheidingslaag op hout. Om de schadelijke effecten van hout te verminderen kan men gebruik maken van niet-gasdoordlatende barrière folies zoals Melinex[®], Moistop[®] en Marvelseal 360A[®]. De emissie van schadelijke gassen wordt hiermee niet gestopt, maar direct contact wordt wel vermeden. Als de folie beschadigd raakt of verschuift, gaan de gassen er gewoon langs of doorheen.

Een plaat zuurvrij karton is ook een goede isolatie tussen textiel en hout. Controleer regelmatig of het buffermateriaal nog werkt, bijvoorbeeld met een pH-pen. Als het karton of het katoen verkleurd is, heeft het zijn zuurbufferende werking al lang verloren. De werkzaamheid van het buffermateriaal is afhankelijk van te veel verschillende factoren om een algemene richtlijn voor de duurzaamheid te kunnen geven.

Opbergen in laden

Kleine textiele voorwerpen, en bijzonder fragiele objecten kunnen het beste op een apart stuk (omkleed) zuurvrij karton in een lade gelegd worden. Hiermee voorkomt men dat het object zelf moet worden gehanteerd als het uit de lade gehaald wordt. Als meerdere kartonnen platen met objecten gestapeld worden, kan men rondom de voorwerpen een passe-partout van zuurvrij karton leggen, om te voorkomen dat het textiel geplet wordt (afbeelding 8), of men kan kleine blokjes karton, vurenhout of Ethafoam (open cel polyethyleen schuim) op de hoeken van de platen leggen.

5. De koker wordt over een stok geschoven en de stok wordt in een uitsparing van de steun in de kast gelegd.

6. Hangende opslag van kokers met behulp van kettingen.

7. Ondersteun vouwen en plooiën met vulmateriaal, zoals fiberfill of rollen vloeipapier.

8. Een vlak textiel object op een plaat karton met een passe-partout er omheen, waardoor het goed beschermd gestapeld kan worden.

Vermijd het vouwen van textiel zo veel mogelijk, en in het bijzonder elkaar kruisende vouwen. Als vouwen niet te vermijden zijn, plaats dan rolletjes of proppen zuurvrij vloeipapier, nylon tule of fiberfill (verpakt in rondgebreid tricot of een lapje gewassen katoen) in vouwen en plooiën om ze minder scherp te maken (afbeelding 7). Dit voorkomt blijvende schade op de vouwen. Verleg de vouwen regelmatig, bijvoorbeeld bij de jaarlijkse inspectie op insecten.

Vermijd in het bijzonder vouwen in brokaatweefsel, beschilderd textiel en textiel met appliques die zijn opgevuld met karton. De vouwen in dit soort textiel zijn vaak niet meer ongedaan te maken.

Dek alle objecten afzonderlijk af, ook die in een gesloten kast of lade liggen (zie afbeelding 4). Zo zijn de objecten makkelijker hanteerbaar en beschermd tegen vervuiling. Bovendien kunnen de objecten elkaar zo niet beschadigen. Kies als afdekmetaal een licht en glad weefsel, zuurvrij vloeipapier, polypropyleen- of polyethyleendoek (Tyvek®). Gebruik hiervoor nooit plastic, ook geen Melinex®. Plastic trekt stof aan, en omdat plastic niet 'ademt', bestaat het risico op een ongunstig microklimaat en schimmelvorming. Voorkom de vorming van een microklimaat door te zorgen dat schommelingen in de temperatuur van de omgeving worden vermeden. Als dat niet mogelijk is, gebruik dan uitsluitend katoen of zuurvrij vloeipapier.

Oprollen van textiel

Algemeen

Grotere stukken textiel kunnen eventueel worden opgerold. Het opbergen van textiel op kokers kan enorm veel ruimte besparen, maar is niet zonder risico. Het is af te raden samengestelde textiele objecten, zoals vaandels en textiel met een voering, op te rollen. De verschillende lagen zullen ten opzichte van elkaar verschuiven, waardoor spanning ontstaat. Dit kan valse plooiën, vouwen en blijvende schade tot gevolg hebben.

Textiel is zelden recht van draad, vaak zijn de randen vervormd of zijn dunne beschadigde plekken aanwezig die problemen bij het oprollen kunnen veroorzaken. Het oprollen om een koker vergt daarom enige vaardigheid.

Werk in de regel altijd met twee personen als het textiel breder is dan een meter.

De diameter van de koker is afhankelijk van de dikte van het textiel. Hoe groter de diameter hoe beter. Kies een diameter die minimaal 100 x de dikte van het weefsel heeft. Heel erg lang textiel, zoals stroken kant, kan men het beste om twee kokers rollen (afbeelding 9). Rol in dat geval de beide uiteinden van het object naar elkaar toe.

Neem de koker altijd langer dan het voorwerp. Aan de uitstekende uiteinden kan de koker vastgepakt worden, zonder het object te hoeven aanraken. Men kan de koker ophangen of aan de uiteinden op een steun van hout of Ethafoam in de lade of kast leggen.

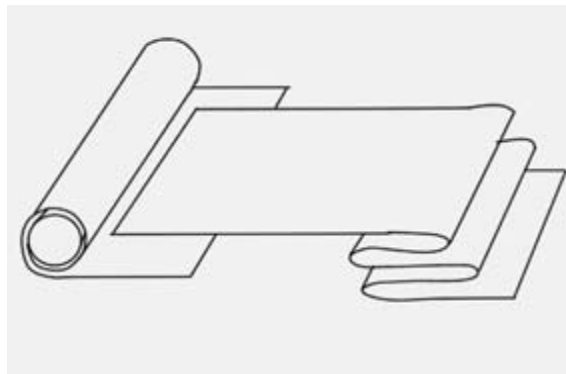
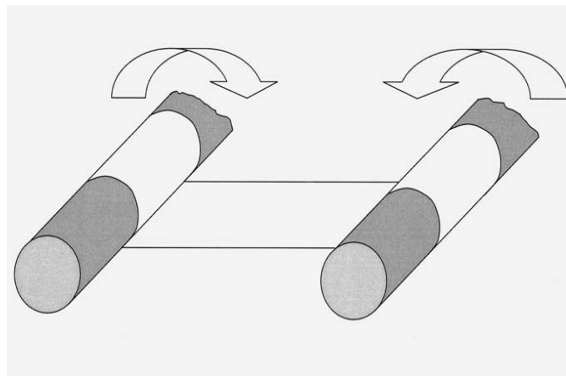
Leg een koker waaromheen textiel gerold is nooit zonder meer neer. Er ontstaat dan namelijk ongewenste druk op het textiel aan de onderkant.

Oprollen op kokers

Bekleed de koker met rondgebreid katoen (buiskatoen) of rol er een stuk gewassen katoen omheen. Dit vergemakkelijkt het oprollen van het voorwerp. Laat het uiteinde van het stuk katoen ongeveer 30 cm uitsteken in de oprolrichting en leg hierop het voorwerp (afbeelding 10). Zo zal het stuk textiel eenvoudig en zonder te verschuiven meerrollen.

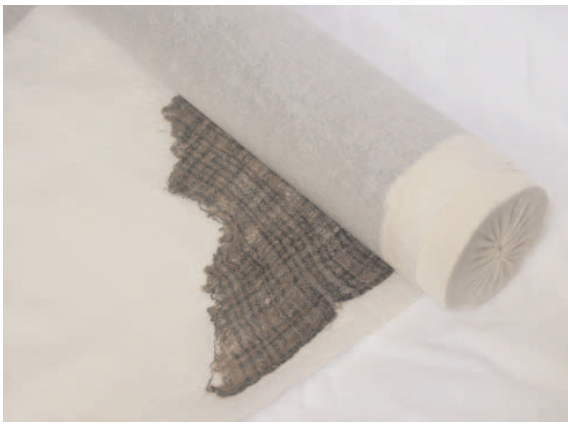
Leg het voorwerp zo vlak mogelijk op de tafel of, als de tafel te klein is, op de vooraf schoongemaakte grond, eventueel op een katoenen doek. Het object moet in ieder geval in de volledige breedte vlak liggen.

Bij het oprollen zal de buitenkant van het textiel uitgerekt worden (rek) en de binnenkant ineengedrukt worden (stuik). Vervormen door rek in textiel blijkt makkelijker te regenereren dan vervorming veroorzaakt door stuik. Het ligt daarom voor de hand om de meest fragiele kant van het weefsel aan de buitenkant te rollen. De definitieve beslissing daarover is afhankelijk van het betreffende stuk textiel met zijn specifieke problemen. Poolweefsels, zoals vloertapijten, worden in de regel altijd met de pool naar binnen opgerold. De ketting is namelijk het meest kwetsbare onderdeel van het tapijt. De pool wordt op deze manier in elkaar gedrukt, maar niet geplet.

9. Rol lang en smal textiel, zoals stroken kant, om twee kokers.

10. Oprollen van grote formaten textiel.

Rol het object bij voorkeur in de richting van de ketting op. Verdikkingen van het weefsel, zoals de broek van een vlag, moeten aan de buitenkant van de rol uitkomen. Vervormingen in het weefsel kunnen gesteund worden door een extra (gedeeltelijke) tussenlaag van bijvoorbeeld fiberfill.

Rol bij voorkeur, zeker bij fragiel textiel, een tussenlaag van zuurvrij vloei-papier of gewassen katoen mee, om te voorkomen dat het textiel 'verkleeft', waardoor er bij het afrollen schade kan ontstaan (afbeelding 11). Zo wordt tevens voorkomen dat er vuil, vezels en/of vlekken (indien niet van te voren verwijderbaar) op meerdere plaatsen in het object terecht komen.

Leg fragiel textiel tussen twee lagen zijdevloei-papier en rol het geheel op.

Rol nooit meerdere stukken over elkaar op één koker.

Wikkel om het geheel dicht geweven, gewassen katoen. Neem altijd zoveel afdek-materiaal extra dat dit de rol aan de buitenkant geheel omkleedt.

Gebruik strikbanden of stroken met klittenband om te voorkomen dat de rol afrolt (afbeelding 12). Let op dat ze het object niet insnoeren.

NB: het ingepakte object is onzichtbaar geworden, zet daarom altijd op de buitenste afdeklag het inventarisnummer en geef aan om wat voor object het gaat, of hang een identificatiekaart (met foto) aan de buitenkant.

Tot slot

Hanteer textiel altijd met zorg en aandacht. Ondersteun het object bij het verplaatsen, bijvoorbeeld met een (met textiel overtrokken) plaat karton (afbeelding 13).

Werk altijd op een schoon oppervlak.

Het is aan te raden om handschoenen (van nitril of vinyl) te dragen bij het hanteren van textiel om te voorkomen dat huidoliën en zweet achterblijven en ter bescherming van jezelf. Handschoenen kunnen echter in de weg zitten, bijvoorbeeld bij zeer fragiel textiel. Als men ervoor kiest om geen handschoenen te dragen, was dan de handen regelmatig.

11. Rol bij voorkeur een tussenlaag van zuurvrij vloei-papier of gewassen katoen mee.

12. Gebruik strikbanden of stroken met klittenband om te voorkomen dat de rol afrolt

13. Ondersteun het object bij het verplaatsen, bijvoorbeeld met een plaat karton.

Leveranciers van materialen

Zuurvrije conserverings- en restauratie-materialen, labels, papier (ook Japans papier), dozen, karton

Jansen-Wijsmuller & Beuns BV

Postbus 166

1530 AD Wormer

T 075 621 10 01

F 075 621 68 11

info@jwb-ceka.nl

www.jwb-ceka.nl

Conserveringsmaterialen en persoonlijke beschermingsmiddelen

Helicon Conservation Support BV

Boerhaveweg 9/11

2408 AD Alphen a/d Rijn

T 0172 23 45 56

materialen@helicon-cs.com

www.helicon-cs.com

pH-pen

Labshop

Brede Goorstraat

7391 ZX Twello

T 0571 27 63 40

labshop@labshop.nl

www.labshop.nl

Fiberfill en katoenen stoffen

LTC-Leiden

W. Barentsstraat 11

2315 TZ Leiden

T 071 522 36 63

info@ltcleiden.nl

Polypropyleendoek doek (Tyvek®)

Hanotex BV

Postbus 106

8500 AC Joure

T 0513 41 20 34

F 0513 41 30 15

www.hanotex.nl

Marvelseal 360 A (polyester/ aluminium folie)

Preservation Equipment Ltd

Vinces Road

Diss

Norfolk IP22 4HQ

England

T 00 44 13 79 64 74 00

F 00 44 13 79 65 05 82

info@preservationequipment.com

www.preservationequipment.co.uk

Kapaline board
Moorman Karton
Pampuslaan 125
1382 JM Weesp
T 0294 41 39 51
info@moorman.nl
www.moorman.nl

Ethafoam
Innosell BV
Postbus 34
7620 AA Borne
T 074 266 44 66
F 074 266 02 73
info@innosell.nl
www.innosell.nl

Kunststof plaatmateriaal (polyethleen en polycarbonaat)
Kemeling Kunststoffen BV
Industriestraat 57
2651 CT Naaldwijk
0174 62 12 37
www.kemeling.nl
info@kemeling.nl

Minigrip zakjes
Minigrip Nederland BV
Industrieweg 14
3881 LB Putten
T 0341 35 45 44
F 0341 36 01 08
info@minigrip.nl
www.minigrip.nl

Nitril en vinylhandschoenen
DMD (Dutch Medical Disposables)
Rede 28
3891 AR Zeewolde
T 036 522 33 00
F 036 522 23 00
www.dmd-gloves.nl

Zuurvrije kartonnen kokers
Eerste Nederlandse Rondkartonnage
Fabriek
Junostraat 14
6468 EW Kerkrade
T 045 546 21 21
www.enr.nl

Klinion rondgebreide tricot
Fabrikant: Utermöhlen Medical care
Via apotheken en online-apotheken

Kunstenaarsmaterialen (diversen)
Peter van Ginkel
Kunstenaarsbenodigheden BV
T 020 407 44 07
Winkels in Amsterdam, Utrecht en
Maastricht

Literatuur

Foekje Boersma e.a., *Op de keper beschouwd, handboek voor het behoud van textielcollecties*, Delft 2000.

A.W. Brokerhof, B. van Zanen en A.J.M. Teuling (1999), *Pluis in huis, geïntegreerde bestrijding van schimmels in archieven*, Instituut Collectie Nederland, Amsterdam 48 pp.

Het beperken van lichtschade aan museale objecten: lichtlijnen, ICN-Informatie, nr 13. Ook digitaal verkrijgbaar via www.icn.nl onder informatiecentrum, publicatie, ICN-info.

Canadian Conservation Institute, CCI Notes 13/1, *Textiles and the Environment*.
Canadian Conservation Institute, CCI Notes 13/2, *Flat Storage for Textiles*.

Canadian Conservation Institute, CCI Notes 13/3, *Rolled Storage for Textiles*.

Gaylord Preservation Pathfinder No. 5, *Archival Storage of Textiles*, 2001. (te downloaden op Internet via www.gaylord.com/pams/path5.pdf.)

ICN-Kwaliteitseisen voor archieven, bibliotheken en musea, Amsterdam 2000 (te downloaden als PDF-bestand: [http://www.icn.nl/Dir003/ICN/CMT/Publicatie.nsf/URL/2F38FDE85E6B08D0C1256DA200300B2D/\\$FILE/ICN-Kwaliteitseisen.pdf](http://www.icn.nl/Dir003/ICN/CMT/Publicatie.nsf/URL/2F38FDE85E6B08D0C1256DA200300B2D/$FILE/ICN-Kwaliteitseisen.pdf))

ICN-Informatie
Nummer 14, september 2005
Verschijnt onregelmatig

Redactiesecretariaat ICN
Postbus 76709
1070 KA Amsterdam
T 020 305 45 45

Druk drukkerij Mart.Spruijt bv

Issn 1566-760x

I N S T I T U U T
I N S T I T U U T
C O L L E C T I E
C O L L E C T I E
N E D E R L A N D
N E D E R L A N D

Eerder verschenen nummers van *ICN-Informatie* (*alleen digitaal op www.icn.nl):

1. Inktvraat*
2. vervangen door *ICN-Kwaliteitseisen voor archieven, bibliotheken en musea**
3. Het nummeren met schrijfstiften van museumvoorwerpen*
4. De steekproef als hulpmiddel bij collectiebeheer
5. Faciliteitenrapport*
6. Natuurrubber*
7. The solar tent*
8. Omgaan met objecten in tuinen en parken*
9. Het bewaren van fotografisch materiaal
10. Spreken is zilver...
11. Zorg voor textiele objecten met glazen kralen
12. De microklimaatdoos
13. Het beperken van lichtschade aan museale objecten: *lichtlijnen*

© 2005 Instituut Collectie Nederland (ICN).
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van het ICN. Het ICN kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor schade veroorzaakt door het toepassen van de beschreven methoden en/of materialen.